

РОЗРОБКА АТЛАСУ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У роботі представлена необхідність створення атласу об'єктів природно-заповідного фонду Миколаївської області. Проаналізовано сучасний стан джерел інформації про природно-заповідний фонд. Представлено можливості картування об'єктів природно-заповідного фонду. Підібрано оптимальний набір способів картування. Розроблено рекомендації щодо використання атласу.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, способи картування, тематичне картування, систематизація інформації, візуалізація інформації, екомережа, ландшафтна репрезентативність.

В работе представлена необходимость создания атласа объектов природно-заповедного фонда Николаевской области. Проанализировано современное состояние источников информации про природно-заповедный фонд. Представлено возможности картирования объектов природно-заповедного фонда. Подобрано оптимальный набор способов картирования. Разработано рекомендации относительно будущего использования атласа.

Ключевые слова: природно-заповедный фонд, способы картирования, тематическое картирование, систематизация информации, визуализация информации, экосеть, ландшафтная репрезентативность.

In this paper the need to create the atlas objects of natural reserve fund Mykolaiv region is presented. The current state of information sources on the Nature Reserve Fund is analyzed. Opportunities for mapping objects of natural reserve fund are presented. The optimum set of mapping methods are viewed. Recommendations for the use of the atlas are developed.

Key words: nature-reserve fund, methods of mapping, thematic mapping, ordering information, information visualization, ecological network, landscape representation.

Проблема сучасного стану і перспективи розширення природно-заповідного фонду (ПЗФ) Миколаївської області вимагає вирішення питань їх охорони, управління та маркетингу. Для ефективної роботи в цьому напрямку часто не вистачає доступної, зрозумілої, різнопланової, комплексної інформації щодо місця розташування, цінності, привабливості об'єктів ПЗФ. Актуальним стає завдання, по-перше, розробки такої інформації в друкованому та електронному вигляді, по-друге, її поширення серед чиновників, фахівців, громадян, які за своїми професійними, посадовими обов'язками або за громадянською позицією мають справу з питаннями планування територій, охорони навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів, екологічної освіти, організації відпочинку тощо.

Метою дослідження стала систематизація та перформатування інформації про об'єкти ПЗФ для територіального планування, розвитку екотуризму, екологічної освіти та просвіти.

Для виконання поставленої мети визначено такі **завдання:**

- проаналізувати існуючу інформацію про об'єкти та території ПЗФ;
- визначити картографічну основу та методику картування;
- розробити структуру атласу ПЗФ регіону.

У Миколаївській області в період з 2004 до 2009 року проведено загальну інвентаризацію об'єктів ПЗФ. Вона проводилась у розрізі адміністративних районів у декілька етапів, тому зібраний матеріал є досить різноплановим та представлений у п'яти окремих звітах у вигляді описів, таблиць та схем і відповідно потребує впорядкування та узагальнення. Найкращим способом систематизації та візуалізації отриманої інформації, може стати її картування. Результатом чого буде атлас ПЗФ регіону. Інформація представлена у вигляді карт дозволить сформулювати цілісне територіальне уявлення про об'єкти ПЗФ Миколаївської області. Крім того, сучасна ситуація вимагає поширення такого роду

інформації в стислій, концентрованій формі серед землекористувачів та землевласників, лісокористувачів, представників екологічної освіти, фахівців рекреації та туризму тощо. Використання карт атласу дозволить чиновникам та фізичним особам зрозуміти, які території належать до ПЗФ та що є об'єктом охорони на них. Це є надзвичайно важливим, бо існує достатньо прикладів пошкодження заповідних об'єктів, причиною яких є незнання про їх існування. Робота з їх збереження стане більш ефективною в результаті інформування позашкільних гуртків екологічного спрямування. Також збільшиться туристичний потік.

Під час дослідження представленої проблеми авторами вивчено науково-методичні рекомендації створення регіонального екологічного атласу, запропоновані Шевченком В. та Бондаренко Е. [7], атлас об'єктів природно-заповідного фонду України [6], фондові матеріали Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Миколаївській області [3,4], літописи природи заповідних об'єктів. Необхідним доповненням стали власні польові дослідження ландшафтних комплексів, репрезентативності та цінності об'єктів ПЗФ, проведені протягом 1996-2012 років [1; 2].

Сучасна інформація про ПЗФ Миколаївської області представлена у вигляді карт, таблиць та описів, які потребують систематизації та географічної прив'язки.

Станом на 01.01.2014 фактична площа природно-заповідного фонду становить 75598,69 га, або 3.07 % від території області. Усього створено та оголошено

141 заповідний об'єкт, із яких 8 загальнодержавного та 133 місцевого значення.

За результатами аналізу вихідної інформації на сьогодні існує можливість розробити атлас регіону на базі електронної картографічної основи масштабом 1:200000, для роботи доцільно використати плани та карти 1:25000, 1:10000. Атлас можливо підготувати в паперовому та електронному вигляді. Для створення електронного продукту варто використати програму «Екомережа» [5].

Структуру атласу розроблено з урахуванням потреб користувачів (табл. 1). Карти об'єднано в п'ять груп відповідно до їх змісту та функцій:

- 1) загальна характеристика;
- 2) управління об'єктами ПЗФ;
- 3) об'єкти охорони;
- 4) природно-ресурсний потенціал;
- 5) антропогенний вплив.

Щодо масштабу та території, охопленої на карті, то вони мають залежати від потрібної деталізації карти та можливості передати повну інформацію про об'єкт картування. Карти 1, 2 та 5 розділів доцільно створити для Миколаївської області в цілому. Інформація, представлена на картах 3 та 4 розділів, потребує більшої деталізації, тому вони будуть відповідати рівню адміністративних районів.

Для таких об'єктів, як природний заповідник «Сланецький степ», національні природні парки «Бузький Гард», «Білобережжя Святослава», є потреба створити окремі карти найбільшого масштабу, який можливо використати в умовах обраного формату атласу.

Таблиця 1

Структура атласу природно-заповідного фонду Миколаївської області

Розділ, карти	Зміст	Спосіб картування	Джерело інформації
Загальна характеристика			
Географічне положення	Розташування на карті Миколаївської області в розрізі адміністративних районів та міст обласного підпорядкування, визначення категорій та значення	Якісний фон, значки, лінійні знаки	Звіти з інвентаризації об'єктів ПЗФ
Історія розвитку ПЗФ області	Періоди створення об'єктів ПЗФ	Якісний фон	Звіти з інвентаризації об'єктів ПЗФ
Перспективи розширення ПЗФ	Особливо цінні ділянки, що потребують заповідання, та рекомендована категорія об'єктів	Якісний фон, значки	Література карти, дослідження
Екомережа області	Території ПЗФ у структурі екомережі області	Якісний фон, значки	Програма формування екомережі області
Управління об'єктами ПЗФ			
Підпорядкування об'єктів та відповідальність за їх утримання	Підпорядкування об'єктів ПЗФ, установи, відповідальні за утримання територій	Якісний фон, значки	Звіти з інвентаризації об'єктів ПЗФ
Земельні відносини	Основні землевласники та землекористувачі на території об'єктів	Якісний фон, значки	Звіти з інвентаризації об'єктів ПЗФ
Об'єкти охорони			
Ландшафтне різноманіття	Ландшафтна репрезентативність об'єктів ПЗФ	Якісний фон, значки	Література карти, власні дослідження
Біотичне різноманіття	Види рослин і тварин, занесені в регіональні, національні та міжнародні переліки спеціальної охорони	Якісний фон, значки, ареали.	Звіти з інвентаризацій. об'єктів ПЗФ
Природно-ресурсний потенціал			
Ресурсний потенціал та його використання	Наявність ресурсів та їх потенційне спеціальне використання	Якісний фон, значки, діаграми	Фондові матеріали
Рекреаційно-туристичний потенціал та його використання	Туристичні маршрути та екологічні стежки, найбільш визначні об'єкти, місця відвідування туристами	Якісний фон, значки, діаграми, знаки руху	Фондові матеріали
Антропогенний вплив			
Фактори антропогенного впливу на ПЗФ	Види антропогенної діяльності	Якісний фон, значки, діаграми, знаки руху	Звіти з інвентаризації об'єктів ПЗФ

Висновки

1. На сьогодні отримати повну інформацію про стан об'єктів ПЗФ області досить складно, і її впорядкування, в кожному окремому випадку, займає багато часу. Тому атлас стане найбільш повним та зручним джерелом систематизованої інформації, придатним для використання широким колом зацікавлених осіб. Атлас ПЗФ адміністративної області створюється вперше в Україні, але представлену розробку не можна вважати повною і доведеною, це буде первинна пропозиція.

Далі, за необхідності, атлас може бути доповнений та вдосконалений.

2. Територія, масштаб та способи картування залежать від характеру інформації, необхідної деталізації об'єктів.

3. Структуру атласу розроблено з урахуванням потреб користувачів. Карти об'єднано в п'ять груп відповідно до їх змісту та функцій: загальна характеристика; управління об'єктами ПЗФ; об'єкти охорони; природно-ресурсний потенціал; антропогенний вплив.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко Л. І. До територіальної організації об'єктів природно-заповідного фонду / Л. І. Василенко // Україна та глобальні процеси: географічний вимір. – Том 1. – Київ ; Луцьк, 2000. – С. 354–356.
2. Василенко Л. І. Аналіз потенціалу об'єктів природно-заповідного фонду / Л. І. Василенко // Проблеми раціонального використання, охорони і відтворення природно-ресурсного потенціалу України : Матеріали Другої всеукраїнської науково-методичної конференції. – Чернівці, 2000. – С. 30–31.
3. Деркач О. М. Формування екологічної мережі Миколаївської області, розробка відповідної програми / О. М. Деркач, С. В. Тарашук, В. О. Костюшин / рукопис/. – Миколаїв : ПФ ІНЕКО НЕЦ України, 2002. – 125 с.
4. Деркач О. М. Теоретичні та практичні аспекти формування екомережі на прикладі Миколаївської області України / О. М. Деркач, Г. В. Коломієць, В. О. Костюшин, Л. І. Патрушева, С. В. Тарашук // Наукові записки. – Серія: Географія – Тернопіль : Тернопільський державний педагогічний університет, 2004. – С. 211–215.
5. Коломієць Г. В. Досвід розробки географічної інформаційної системи для використання у проектуванні регіональної екологічної мережі / Г. В. Коломієць, О. В. Коломієць // Розбудова екологічної мережі Українського Причорномор'я: стан та перспективи : Матер. наук.-практ. конф. – Миколаїв : МДУ, 2003. – С. 39–43.
6. Лионенко В. Б. Атлас об'єктів природно-заповідного фонду України / В. Б. Лионенко, М. П. Стеценко, Ю. М. Возний. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2003. – 119 с.
7. Шевченко В. О. Науково-методичні основи створення регіонального екологічного атласу адміністративної області / В. О. Шевченко, Е. Л. Бондаренко // ВІСНИК Київського національного університету імені Тараса Шевченка – 2005. – С. 21–23.

Рецензенти: Грабак Н. Х., д. с.-г. н., професор;
Бучко Ж. І., к. геогр. н., доцент.

© Патрушева Л. І., 2014

Дата надходження статті до редакції 04.04.2014 р.

ПАТРУШЕВА Лариса Іванівна – доцент кафедри екології та природокористування ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв.

Коло наукових інтересів: ландшафтне різноманіття, заповідна справа, екологічний туризм.